

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ (НА ПРИКЛАДІ ЗАХІДНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ)

Анотація

В аналітичній записці виявлено критичні соціальні чинники, що перешкоджають розвитку економіки та обґрунтовано пріоритетні напрями і засоби активізації впливу соціальної політики на забезпечення збалансованого розвитку західних регіонів України.

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ (НА ПРИКЛАДІ ЗАХІДНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ)

Аналітична записка

Перетворення соціальної політики на важливу домінанту збалансованого розвитку західних регіонів України стримується через низьку ефективність регулювання ринків праці, розвитку соціальної інфраструктури, системи соціальних послуг та соціального захисту населення, доходів населення та забезпечення соціального діалогу, невідповідність освітнього потенціалу потребам інноваційного розвитку економіки регіонів.

Необхідність системного реформування соціальної політики задля забезпечення збалансованого розвитку західних регіонів України зумовлена наступним.

1. Тінізацією та системними вадами політики регулювання ринку праці, що посилюють невідповідність галузевої структури зайнятості потребам інноваційного розвитку економіки західних регіонів. Такі вади проявляються у такому:

- загостренні соціальних проблем відтворення ринку праці, деструктивних змінах соціального та демографічного розвитку територій, що обумовлені зростанням кількості економічно неактивного населення серед осіб працездатного віку, зменшенням рівня економічної активності та зростанням рівня демографічного навантаження..

Протягом 2014 р. збереглися негативні тенденції зменшення чисельності населення (на 119,2 тис. осіб) та народжуваності (на 2 %) в Україні загалом, Івано-Франківській, Закарпатській та Львівській областях зокрема, які втратили за рахунок депопуляції близько 3,6 тис. осіб, а внаслідок зміни інтенсивності міграцій та збільшення міграційних потоків населення прикордонних районів за кордон – 2,8 тис. осіб, що зумовило загострення проблеми відтворення ринку праці: офіційна частка економічно неактивного населення серед осіб працездатного віку Волинської області перевищувала середній показник по Україні на 4,3 в.п. у Львівській та на 8,6 в.п. у Чернівецькій областях (чисельність економічно неактивного населення працездатного віку демонструє щорічне зростання, починаючи з 2010 р. і склала на початок 2015 р. 28,8 % чисельності населення працездатного віку). Поряд з цим, відбулося зростання реальної частки економічно активного населення з урахуванням зайнятості в тіншовому секторі на 4,3 % при загальному зменшенні рівня економічної активності в Україні і, в основному, серед мешканців сільських територій до 62,4 % (на 2,5 в.п.), збільшення кількості економічно неактивних осіб, зневірених у пошуку роботи, на 54,5 %¹ та випередження показника демографічного навантаження на працездатних осіб над середнім по Україні від 1,8 % в Івано-Франківській до 8,5 % у Волинській областях;

- зниженні ефективності превентивних та проактивних заходів політики регулювання регіонального ринку праці, зумовленої низьким рівнем взаємодії між державними службами і безробітними, відсутністю можливості тимчасового працевлаштування безробітних, недостатньою підтримкою підприємницької ініціативи серед безробітних, низьким рівнем використання додаткових механізмів сприяння зайнятості внутрішньо переміщених осіб.

¹ Доповідь «Ринок праці у 2014 р.» за даними вибіркового обстеження населення (домогосподарств) з питань економічної активності, обстежень підприємств, установ та організацій, а також за адміністративною інформацією державної служби зайнятості. / Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2015/dop/04/dop_pr_2014.zip

Станом на 1 січня 2015 р. соціально-економічний розвиток України характеризувався негативними тенденціями функціонування ринку праці, якому були притаманні: зменшення у порівнянні з 2013 р. рівня зайнятості з 60,2 % до 56,6 %, збільшення на 2 % рівня безробіття (за методологією МОП) та збільшення серед цієї категорії безробітних на 1,3 % частки вивільнених з економічних причин, зменшення на 1,5 % частки працевлаштованих державною службою зайнятості осіб². Відповідно, посилюлися диспропорції у розвитку ринків праці більшості західних регіонів України: рівень зайнятості працездатних осіб знизився в середньому на 3 - 4 в.п. (до 59 % в Івано-Франківській та 57 % у Чернівецькій областях), у структурі зайнятого населення майже 85% складають наймані працівники, лише 1 % - роботодавці, 14 % - самозайняті особи; рівень безробіття зріс на 1,5 - 2,5 % (найвищий показник спостерігався у Рівненській та Тернопільській областях - 11,7 та 12 % відповідно); рівень працевлаштування у порівнянні з 2013 роком знизився на 0,8 - 3,6 в.п. і склав в Івано-Франківській та Тернопільській областях відповідно 29,1 та 31,4 % працевлаштованих у 2014 р. (низький рівень працевлаштування незайнятих спостерігався в окремих районах Волинської області - 22,3 %, при зростанні цього показника по області на 1,9 в.п.) і, як наслідок, в окремих районах західних регіонів збереглися ризики збільшення середньої тривалості пошуку роботи (101-143 дні, при середньому показнику в регіоні 4 - 6 днів). Вкрай низьким (16,8 %) зберігається рівень працевлаштування тимчасово переселених людей у Львівській області (в Україні – 13,4 %), оскільки кожен другий з цієї категорії пріоритетним регіоном для працевлаштування обирає Львівську область;

- повільних темпах зниження рівня зареєстрованого безробіття та неспроможності активної політики сприяння зайнятості населення, що проявляються у знятті штучних обмежень щодо зростання циклічного безробіття, дефіцитності інвестицій для створення нових робочих місць, недостатності досвіду роботи обласних служб зайнятості в умовах системної кризи ринку праці, погіршенні дисципліни та відповідальності органів місцевого самоврядування.

Результати дослідження свідчать про високу ймовірність збільшення у 2015 р. рівнів зареєстрованого безробіття до максимальних рівнів кризи 2009 р. Так, рівень зареєстрованого безробіття у Львівській, Закарпатській, Волинській, Рівненській та Чернівецькій областях знизився у порівнянні з 2013 р. лиш на 0,1 - 0,2 в.п., частка зареєстрованих безробітних становила 1,7 – 2,8 % населення працездатного віку Чернівецької та Івано-Франківської областей (у сільській місцевості та у міських поселеннях в середньому по 1,6 %). За професійними групами найбільшу частку серед безробітних у Волинській, Тернопільській, Закарпатській та Чернівецькій областях склали працівники сфери торгівлі та послуг (15,6 %), фахівці (15,5 %) та професіонали (13,7 %), за статеві-віковою ознакою жінки склали 58,7 - 69,6 %, молодь віком до 35 років (34,6 - 51,3 %), частка вивільнених працівників становила 5,7 – 7,2 %. Близько 40 % зареєстрованих безробітних є мешканцями сіл західного регіону. Відбулося різке зростання кількості зареєстрованих безробітних, які припинили реєстрацію (на 28,7 %). Такі зміни здебільшого відбулися за рахунок безробітних чоловіків, які припинили реєстрацію, з інших причин відбулося зростання на 47,9% (основна причина зняття з обліку безробітних чоловіків – ситуація, що склалася в Україні, зокрема часткова мобілізація). Навантаження на одне вільне робоче місце збільшилося в 1,2 - 1,5 рази в Івано-Франківській, Львівській, Рівненській та Чернівецькій областях (за одне вільне робоче місце у середньому конкурували 29 безробітних (52 особи в Івано-Франківській області));

- збереженні труднонадлишкової кон'юнктури ринку праці та посиленні структурного дисбалансу системи вакансій, що обумовлені низьким рівнем професійної мобільності працівників, не виконанням суб'єктами підприємницької діяльності планових завдань щодо створення та ліквідації нових робочих місць, невідповідністю рівня освіти незайнятих громадян заявленим вакансіям.

У 2014 р. - на початок 2015 р. в усіх західних регіонах України посилювалися дисбаланси попиту та пропозиції робочої сили: пропозиція робочої сили перевищувала в 35 – 97 разів

² Там же.

потребу в ній (в Івано-Франківській області - у 157 разів); в окремих районах Львівської, Закарпатської, Волинської та Чернівецької областей спостерігався надлишок жіночої робочої сили на ринку праці, що обумовлено відсутністю робочих місць для працевлаштування та нелегальною зайнятістю жінок, які проживають у сільській місцевості; не виконано річні планові завдання створення суб'єктами підприємництва нових робочих місць у Львівській (80,3 % виконання), Тернопільській (92,0 %) Волинській, Івано-Франківській та Чернівецькій областях; рівень співвідношення створених до ліквідованих робочих місць склав в середньому 23,6 %, при цьому юридичними особами створено лише 8,9 – 11 % робочих місць (решту - фізичними особами з правом найму робочої сили) та більше половини вакансій передбачалося для робітників, понад третину – для службовців, решту – для осіб без професійної підготовки;

- зростанні тіньового та неформального сегменту зайнятих, що виявляється у зайнятості населення на підприємствах без реєстрації, збільшенні номінальної зайнятості та тіньової човникової торгівлі.

У 2014 р. тіньовою зайнятістю охоплено понад 50 % усього працездатного населення України. Серед зайнятого населення 26 % були зайняті у неформальному секторі економіки, зокрема: у сільському, лісовому та рибному господарствах (37,1 %), оптовій та роздрібній торгівлі, ремонті автотранспортних засобів - 23,5 %, будівництві - 14,7 %, а також у сфері транспорту та зв'язку, діяльності готелів та ресторанів. Значні масштаби поширення неформальної зайнятості характерні, насамперед, для західних регіонів, що зумовлено концентрацією на цих територіях аграрного сектору економіки. Так, найвищий показник фіксується в Чернівецькій області (50-58 %), де він удвічі більший, ніж середній по країні. У Львівській, Закарпатській, Тернопільській та Чернівецькій областях відбувається формування мікроринків праці³, неформальна зайнятість виступає основним або допоміжним джерелом доходів для 40-54 % домогосподарств. Найбільш поширеними джерелами отримання неформальних доходів у 2014 р. були: власний незареєстрований бізнес (21,1 %) та заробітна плата "в конвертах" (28,9 %)⁴. Аналіз неформальної зайнятості у розрізі вікових груп свідчить, що найвищий її рівень характерний для осіб у віці 15–24 рр. (33,2 %) та у віці 60–70 років (41,1 %).

Відбувається посилення мотивації до нароцування обсягів прикордонної торгівлі у Львівській, Закарпатській та Чернівецькій областях, яке обумовлене тим, що у малих містах та сільській місцевості дохід мешканців від прикордонної торгівлі значно вищий від основного заробітку. Так, співвідношення обсягів контингентів необлікованих зайнятих склало 1:4, тоді як чисельність «човників» складає близько 500 тис. осіб. У сільській місцевості майже вдвічі більший відсоток людей, що займаються прикордонною торгівлею, віком від 61 року і більше; найбільший відсоток молоді, залученої до прикордонної торгівлі, спостерігається у великих містах прикордонних районів, що у свою чергу призводить до збільшення обсягів неофіційної зайнятості та нелегальної торгівлі⁵.

2. Значними негативними соціальними та економічними наслідками для збереження високоякісного трудового потенціалу західних регіонів внаслідок неефективного регулювання міграційних процесів та збільшення попиту на некваліфіковану робочу силу, що проявляються у:

- високих міграційних інтенціях найбільш кваліфікованої та репродуктивно активної частини населення.

За останні роки у Львівській області та інших західних регіонах спостерігається міграція кваліфікованих кадрів з сільської місцевості до міст. Трудоресурсний потенціал зосереджений у містах і систематично поповнюється вихідцями з сіл. За таких умов найбільш

³ Ю. Візник. Зайнятість населення у прикордонному районі// Щоденна інтернет - газета "Вголос" (27 березня 2013 р.). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1178/>.

⁴ В. Худицький. Неформальні трудові відносини / 12 червня 2015 р.. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/business/neformalni-trudovi-vidnosini-nini-lishe-tretina-pidpriyemstv-ne-planuye-skorochuvati-kilkist-svoiyh-pracivnikiv-.html>.

⁵ Беленький П.Ю. Конкурентність на транскордонних ринках / П.Ю. Беленький, Є.Е. Матвеев та ін. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2005. - С.25.

вразливою в сенсі отримання місця праці є молодь, рівень здобутої освіти якої нівелюється в умовах конкуренції і молоді люди з повною вищою освітою змушені працювати як представники простих професій або ж мігрувати за кордон. Щороку кількість охочих виїхати за кордон, зокрема, в західних регіонах України, збільшується на понад 10 %. Результати проведеного у 2014 р. дослідження⁶ засвідчили, що 71,99 % опитаних студентів Львівської, 7,67 % Івано-Франківської, 3,45 % Закарпатської та 3,32 % Волинської областей демонструють значну схильність до міграції і її головним чинником визначають безробіття в Україні. Так, серед усіх опитаних респондентів найбільше виявили бажання поїхати за кордон з метою працевлаштування (81,96 %); з 33 % потенційних трудових мігрантів 88,93 % бажають виїхати за кордон на постійне місце проживання; 93,75 % опитаних бачать своє майбутнє за кордоном. Результати дослідження зовнішньої трудової міграції засвідчили, що 61% трудових мігрантів з Чернівецької області та 53% з Волинської області мають повну або незакінчену вищу освіту;

- збереженні негативної динаміки та розбалансованості зареєстрованого ринку праці у професійно-кваліфікаційному розрізі, що обмежує можливості працевлаштування фахівців та задоволення потреб роботодавців у високоосвічених кадрах.

Найбільший попит на початок 2015 р. спостерігався на кваліфікованих робітників у Закарпатській області (44,4 % від усіх вакансій), тоді як 20,5 % населення, що шукають роботу – особи без професії; у Львівській області найменший попит - на кваліфікованих робітників сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства (0,3%), технічних службовців (2,3 %) (навантаження на одне робоче місце цих категорій працівників склало 177 та 113 осіб відповідно), найбільший дефіцит вакантних місць на кінець 2014 р. спостерігався на законодавців, вищих державних службовців, керівників, менеджерів та професіоналів – 20,5 % усіх заявлених вакансій; попит на ринку праці Чернівецької області у 2014 р. становили робітники (62 % від безробітного населення), службовці (27 %), особи, що не потребують спеціальної підготовки (11 %), серед яких молодь до 35 років (36 %), жінки (48 %) та сільські мешканці (82 %). При цьому рівень обороту з прийняття робочої сили протягом 2014 р. змінився у Львівській області – на 3 в.п., Рівненській – 3,1, Закарпатській області – на 3,9 в.п. і склав в середньому 17-24 %; незмінним залишився рівень вибуття (20 - 25 % середньооблікової кількості штатних працівників) при збільшенні на 2 % кількості працівників, переведених з економічних причин на неповний робочий день. Збереглася тенденція до збільшення частки самостійно зайнятих та скорочення частки найманих працівників з інтенсивним перерозподілом на користь сфери послуг;

- погіршенні трудових ресурсів окремих секторів економіки західних регіонів, що виявляється у низькому освітньому рівні розвитку трудового потенціалу сільських територій, зростанні частки фахівців з повною або незакінченою вищою освітою серед трудових мігрантів.

Порівняння рівнів освіти міського та сільського населення Волинської, Закарпатської, Львівської, Рівненської, Івано-Франківської та Чернівецької областей у 2014 р. свідчить, що серед мешканців міст, частки осіб з повною, базовою та неповною вищою освітою, як і раніше, значно вищі, ніж серед селян. Якщо в структурі населення серед офіційно зайнятих повну вищу освіту мали 24-26 % населення у віці 22 роки і старші, (у малих містах – 24 %, на селі – 12 %), професійно-технічну – 22-25 %, повну загальну середню освіту -22-27 % осіб у віці 18 років і старші, 10-17 % - особи у віці 16 років і старші з базовою загальною середньою освітою, при цьому серед неформально зайнятого населення понад дві третини складали особи, які мали професійно-технічну та повну загальну середню освіту, то серед «човникових» торгівців та трудових мігрантів цей показник значно вищий і склав 24,2 % та 19,4 % відповідно.

3. Закріпленням низьких соціальних стандартів рівня та якості життя населення, що проявляється у таких тенденціях:

⁶ Звіт про результати дослідження міграційних настроїв студентів Львова // Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою НУ «Львівська політехніка». - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://miok.lviv.ua/wp-content/uploads/2015/04/zvitpj.pdf>

- суттєвій міжгалузевій диференціації в рівнях оплати праці, послабленні залежності розміру заробітної плати від освітньо-кваліфікаційного рівня працівників економічно активних підприємств, що призводить до поширеності тіньових схем оплати праці, деформації ринку праці та розвитку недобросовісної конкуренції.

При позитивній динаміці темпів росту номінальної заробітної плати в економіці західних регіонів України за 2013 - 2014 рр. на 3,7 - 12,2 %, темпи її росту були найнижчими за останні 5 років⁷ та супроводжувалися такими негативними тенденціями: інфляція (в середньому 124,9 - 125,7 %) випереджувала номінальне зростання заробітної плати в більшості секторів економіки, що призвело до зростання частки непрацюючих кредитів домогосподарствам у банківській системі (на початок 2015 р. відповідний показник склав 20 %); збереглися на рівні 2009 р. тенденції зниження реальних доходів населення у досліджуваних регіонах на 3-5 % у порівнянні з попереднім роком (середньомісячна реальна заробітна плата у Львівській, Волинській, Рівненській та Закарпатській областях склала 93,5-95,7 % відповідного показника 2014 р.); чисельність населення із середньодушовими загальними доходами у місяць, нижчими прожиткового мінімуму склала 10,5-10,9 %; відставання заробітної плати від середнього показника по Україні склало 22,7 % у Волинській області, 21,1 % - у Закарпатській, 27,4 % - у Тернопільській та 25,9 % - у Чернівецькій областях; протягом останніх п'яти років спостерігався розрив у 2,5 – 3,5 рази між найвищою (фінансова та страхова діяльність, в середньому 4,5 – 5,5 тис. грн) та найнижчою (тимчасове розміщування й організація харчування – 1,5 тис. грн) заробітною платою в усіх досліджуваних регіонах. У 2014 р. 4,5 - 6,7 % (4,4 % в Україні) найманих працівників у будівництві, торгівлі та ресторанному господарстві Чернівецької, Тернопільської, Рівненської та Львівської областей мали нарахування в розмірі мінімальної заробітної плати. Причинами низького рівня заробітної плати є відсутність великих промислових підприємств та здійснення більшістю керівників малого і середнього бізнесу виплат працівникам, виходячи з мінімального її рівня. Про це, зокрема, свідчить те, що найбільша частка працівників в освіті, торгівлі, будівництві, поштовій та кур'єрській діяльності, діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування, тимчасового розміщування й організації харчування Волинської, Львівської та Івано-Франківської областей отримували на 11 - 42 % меншу заробітну плату від загальнообласного рівня. Розподіл працівників за розмірами заробітної плати в освіті, охороні здоров'я та наданні соціальної допомоги свідчить про відсутність залежності її розміру від професійно-кваліфікаційного рівня працівників на відміну від таких видів діяльності як надання послуг та промисловість;

- гострій соціальній проблемі несвоєчасної виплати заробітної плати, чим порушуються права громадян на достатній життєвий рівень та своєчасне одержання винагороди за працю.

Переважає у 2013-2014 рр. середньої заробітної плати над прожитковим мінімумом для працездатних осіб (1218 грн.) у 2-2,9 рази, не розв'язало системних суперечностей в оплаті праці і не спонукало роботодавців зменшити обсяги заборгованості по виплаті заробітної плати працівникам підприємств, установ та організацій західного регіону України, яка збільшилася на початок 2015 р. у декілька разів, зокрема: у 1,6 - 10,6 разів збільшилася заборгованість у Львівській, Волинській та Рівненській областях, найвищі темпи росту цього показника спостерігалися у Чернівецькій області (26,8 разів), найнижчі - у Закарпатській та Тернопільській областях, де відбулося зниження заборгованості по виплаті заробітної плати на 51,1 та 20,2 % відповідно. 81,4% від загальної суми заборгованості припало на економічно активні підприємства Львівської області, 96,4 % - Волинської та 84,2 % Закарпатської областей (на підприємства-банкрути – 13,4 -16,7 %, на економічно неактивні підприємства – 5,2 - 7,8 %). Кожному з працівників економічно активних підприємств Чернівецької області не виплачено в середньому 3574 грн., що на 35,2% більше розміру середньомісячної заробітної плати нарахованої у 2014 р. Своєчасність та обсяги виплати заробітної плати працівникам не можуть бути поставлені в залежність від здійснення інших платежів та їх черговості (частина третя статті 15 Закону України «Про оплату праці»), відтак суб'єкти організації оплати праці не мають права в односторонньому порядку приймати рішення з питань оплати

⁷ Петруньок В.І. Доповідь «Заробітна плата та стан її виплати у 2014 р.» / В.Петруньок, В.Петренко.- Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2015/dop/02/dop_zp2014pdf.zip

праці, що погіршують умови, встановлені законодавством, угодами і колективними договорами;

- декларативності колективно-договірного регулювання та відсутності передумов для реалізації соціального діалогу, що негативним чином позначається на ефективності управління і соціального захисту працівників на підприємствах та обумовлено низькою поінформованістю населення про позитивні наслідки переговорного процесу.

Характер генеральних, регіональних та колективних угод є переважно формальним, низьким залишається рівень їх дотримання та результатів виконання⁸. Населення західних регіонів недостатньо поінформоване про існуючу систему колективно-договірного регулювання (лише 8 % серед опитаних громадян (16,3% з тих, хто є членами профспілок) було відомо про укладання Генеральної угоди на 2010-2012 роки). Соціальний діалог нівелюється через високу ймовірність вступу органів державної влади в «альянси» з роботодавцями щодо зниження вимог з боку профспілок⁹. Знижується соціальна значущість колективного договору та рівень охоплення працівників колективно-договірним регулюванням: кількість зареєстрованих колективних договорів на початок 2015 р. зменшилася на 4,3 % в Івано-Франківській та 0,5 % у Чернівецькій областях; частка працівників охоплених колективно-договірним регулюванням зменшилася в Івано-Франківській та Львівській областях на 1,8 та 1,1 в.п. і становила 84,7 та 78,9 % відповідно. Суттєве зменшення рівня охоплення працівників колективно-договірним регулюванням за досліджуваний період відбулося у Львівській, Волинській, Чернівецькій та Закарпатській областях у будівництві - на 7,8-11,5 %, оптовій та роздрібній торгівлі - на 12,5-18,7 %, поштової та кур'єрській діяльності – на 5,7-8,9 %, у сфері тимчасового розміщення та організації харчування – на 10,5- 17,4 %; найнижчий рівень колективно-договірного регулювання спостерігався в оптовій та роздрібній торгівлі (30,5 – 37,5 %) та у сфері тимчасового розміщення та організації харчування – 35,5-39,6 %.

4. Стихійним нерегульованим процесом перебудови системи соціального захисту внаслідок зниження адресності та якості наданих соціальних послуг, розпорошення виділених на сферу соціального захисту бюджетних коштів, що супроводжується:

- погіршенням доступу населення (особливо у сільській місцевості), до мережі соціальних служб для отримання професійних соціальних послуг, відсутністю розгалуженої мережі закладів соціального захисту.

Мережа соціальних служб створена та функціонує в усіх західних регіонах України, разом з тим, станом на 1 січня 2015 р. не було закладів будинків нічного перебування (відділень) для бездомних громадян у Закарпатській області; лише по 1 соціальному готелю функціонували у Львівській та Чернівецькій областях; недостатнім залишався рівень обслуговування бездомних громадян (у 2014 р. найбільше обслуговано громадян у Чернівецькій області – 206 осіб, найменше у Волинській – 11 осіб). Мережа закладів реінтеграції бездомних осіб та соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі відсутня у Волинській, Закарпатській та Івано-Франківській областях. Відсутній механізм оцінювання потреб населення у видах і обсягах соціальних послуг та, як наслідок, у кваліфікованих працівниках цієї сфери. Це погіршує доступ населення до отримання професійних соціальних послуг та залишає осіб, що потрапили у складні життєві обставини;

- недостатністю політики соціальної підтримки малозабезпеченого та незайнятого працездатного населення.

Не зважаючи на підвищення у 2015 р. рівня забезпечення прожиткового мінімуму для дітей до 85 % проти 75 % у 2014 р., вкрай низькою залишається доплата на дітей від трьох до 13 років - 250 грн (20,5 % прожиткового мінімуму) та дітей від 13-ти до 18 років – 500 грн (40,1 % відповідного показника). Допомогу по безробіттю впродовж 2014 р. отримували 75 % - 86,6 % зареєстрованих незайнятих громадян у західних регіонах (в окремих районах Івано-Франківської та Чернівецької областей лише 39,6 та 26,9 % безробітних відповідно) та її

⁸ Формування соціального діалогу в сучасних умовах: світовий досвід та українська практика // Аналітична доповідь / за ред. Розумного М.М. – К.: НІСД, 2011. – С.39.

⁹ Соціальний діалог як важлива частина «доброчинного кола добробуту» – формування заробітної плати // Національна безпека і оборона. – 2010. – № 7. – С. 67.

середній розмір залишився на рівні 2011-2012 рр. і становив 92,4 – 95 % від рівня мінімальної заробітної плати (1218 грн): найвищий розмір виплаченої допомоги зареєстрований у Львівській області (1125 грн, разом з ти на 7,7 % нижче законодавчо визначеного розміру мінімальної заробітної плати), найнижчий – у Закарпатській області (991 грн), Турківському районі Львівської області (766,1 грн, що у 4,3 рази менше середньої заробітної плати в області (3353 грн)) та окремих районах Волинської області, що на 23,4 - 24,3 % нижче за рівень мінімальної заробітної плати;

- низьким рівнем видатків бюджету на соціальний захист населення та соціальну сферу, недостатністю фінансування системи соціальних послуг, що суттєво знижує вплив соціальної політики на попередження, запобігання та профілактику негативних соціально-економічних явищ для населення західних регіонів.

Видатки на соціальну політику в Україні щонайменше у 2,5 - 3 рази перевищують суму за видатковою статтею “Соціальний захист та соціальне забезпечення” у зведеному бюджеті у розрахунку на одну особу та залишаються одними з найнижчих у світі: обсяг річних видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення становив на початок 2015 р. 26,4 % загальної суми видатків зведеного бюджету України (9,5 % ВВП) і зменшився у 2014 р. на 1,3 в.п. (0,7 в.п.) відповідно (у Франції - 30,8 %, Данії - 29,7, Швеції - 29,4 %). Частка пенсій, стипендій та соціальних допомог (включаючи готівкові та безготівкові пільги та субсидії) зменшилась порівняно з 2013 р. на 0,5 в.п. і становила 28 % сукупних ресурсів пересічного домогосподарства.

У 2014 р. відбулися негативні зміни у фінансуванні пенсійного забезпечення населення західних регіонів України: у доларовому еквіваленті середній розмір пенсій становив в середньому 85,9 \$ (1349 грн) і зменшився у порівнянні з аналогічним періодом 2014 р. на 21 %, у той же час співвідношення середнього розміру пенсії та середньої заробітної плати скорочувалося значно повільніше – з 46,4 % у 2001 р. до 52,3 % у 2014 р. у Львівській та 47 % у Чернівецькій областях; середній розмір пенсії у Волинській, Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській та Чернівецькій областях був нижчий від середньоукраїнського показника (1670 грн) на 12,6 – 22 % (найнижчий розмір пенсії залишався у Тернопільській області - 1303,8 грн, найвищий – у Львівській області (1460 грн)). Зниження рівня фінансування реального обсягу видатків на сферу соціального захисту на початок 2015 р. супроводжувалося: зростанням на 35,1 % заборгованості зі страхових внесків за платниками (на початок 2015 р. в усіх західних регіонах забезпечено відшкодування страхових внесків лише на 50,0% і заборгованість складає до 25,8 млн. грн); зниженням в окремих районах Закарпатської області фінансування виплат пенсій та грошової допомоги власними коштами (обсяг фінансування склав 29,6% до загальної потреби), збільшенням кредиторської заборгованості по соціальному захисту та соціальному забезпеченні до 15,5 % загальному фонду бюджету та недофінансуванням субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг 3,8 % домогосподарств Чернівецької області.

5. Недостатнім рівнем розвитку та ефективності функціонування соціальної інфраструктури, відсутністю реальних можливостей для реформування соціального комплексу сільських територій західних регіонів, що посилює ризики зниження рівня інтелектуального, духовного і фізичного розвитку населення через:

- кадрові дисбаланси в забезпеченні лікувально-профілактичних закладів та низький рівень фінансового забезпечення системи охорони здоров'я.

Формування кадрових ресурсів системи охорони здоров'я західних регіонів України супроводжувалося зменшенням у 2013-2014 рр. кількості лікарняних та амбулаторно-поліклінічних закладів у Волинській, Івано-Франківській та Львівській областях на 0,5 - 4 % та кількості лікарняних ліжок на 10 тис. населення в середньому за 5 років на 11,5 %. Показник забезпеченості медсестрами на 10 тис. населення залишався стабільним (78,3), однак був вищим, ніж на території Європейського регіону (71,3), від мінімального у Греції (33,8), до

максимального - у Норвегії (152,9)¹⁰. Забезпеченість медичним персоналом усіх спеціальностей на 10 тис. населення у 2010 - 2014 рр. знизилася в середньому на 3,2 – 5 %; укомплектованість лікарями в розрізі районів західного регіону склала: у центральній районній лікарні - 76,2 %, районній лікарні - 79,9 %, дільничній лікарні - 71,3 %, сільській лікарській амбулаторії - 69,2 %; рівень забезпечення фахівцями спеціалізованої медичної допомоги і первинної медико-санітарної допомоги склав лише 89 та 11 % укомплектованості відповідно. У більшості районів існує дисбаланс кадрового забезпечення між міськими закладами і закладами сільської місцевості. Основними причинами низької укомплектованості закладів у сільській місцевості є недостатня мотивація (низька оплата праці та недосконалі соціально-побутові умови) для залучення кадрів, і, як наслідок, небажання медиків працювати на віддалених територіях області.

Фінансування об'єктів медичної галузі у 2014 р. здебільшого спрямовувалося на оплату праці (81,6 – 85 %), тоді як на медикаменти та перев'язувальні матеріали – 3,9 %, на продукти харчування - 1,8 % від загальної суми кошторису. Забезпеченість медикаментами в окремих районах Закарпатської області на 1 хворого в день не змінювалася протягом трьох років і склала 29,02 грн., як і витрати на харчування - 16,1 грн. Щорічні витрати на ліки в державних установах становили всього 5 - 6 % від загальної суми витрат і постійно зменшувалися, що змусило домогосподарства районів платити за переважну більшість лікарських засобів та товарів медичного призначення (94 - 95 % ліків протягом 2005-2014 рр. закуповувалися домогосподарствами);

- низькі темпи реформування соціально-побутової інфраструктури та зміну пріоритетів розвитку культурно-освітнього комплексу, внаслідок прискореної інформатизації суспільства, збереження принципів залишкового фінансування соціальної сфери, погіршення матеріально-технічної оснащеності та рівня розвитку мережі закладів культури і мистецтва.

Збільшення можливостей доступу до Інтернет мережі спричинили різке зменшення кількості бібліотек та бібліотечного фонду: за 10 років кількість бібліотек скоротилася у Чернівецькій області на 5,7 %, при цьому бібліотечний фонд зменшився на 11 %, у Львівській – на 3,5 %, у Івано-Франківській – на 1,5 %. Послаблюється інтерес населення регіонів до традиційних форм культурної участі: значно менше спотерігається відвідувань театрів та концертів (кількість відвідувань театрів та слухачів на концертах у Львівській, Тернопільській, Волинській областях протягом у 2014 р. залишилася на рівні 2000 р. (у Рівненській області зменшилася вдвічі); кількість візитів до музеїв за останніх п'ять років зростає у Львівській та Закарпатській областях (на 16,7 – 18,9 %) виключно за рахунок активізації туризму. Гострою є проблема кадрового забезпечення закладів культури через непопулярність професії, низьку заробітну плату та відсутність системи сприяння залучення кадрів у сферу культури та мистецтв. У сільській місцевості відбувається інтенсивне закриття закладів культури, що має негативні соціально-економічні наслідки для збалансованого розвитку західних регіонів. Кількість клубних закладів сільських територій має стійку тенденцію до зменшення (у Волинській області з 2007р. – на 1,9 %, Чернівецькій – на 1,3 %);

- повільні темпи реорганізації мережі загальноосвітніх навчальних закладів в сільській місцевості та рівня розвитку інфраструктури дошкільної освіти.

На початок 2014/2015 н.р. зменшення кількості учнів (рівень наповнення 1-11 класів окремих районах Львівської області склав 12,82 %) ¹¹ спричинило зменшення чисельності загальноосвітніх навчальних закладів у Львівській (на 0,7 %), Волинській (на 0,3 %), Івано-Франківській (на 0,2 %) областях. Невирішеними залишилися проблеми забезпечення харчування учнів у сільській місцевості: шкільні їдальні функціонували в середньому у 45 % шкіл, гарячим харчуванням охоплено 92 % учнів 1-11 класів, лише у 30 % шкіл організовано довіз гарячого харчування); збереглися проблеми пішохідної доступності педагогічних працівників у сільській місцевості (безкоштовним підвезенням у 2014/2015 н.р. забезпечено лише 54,8 % педагогічних

11 Кадрові ресурси охорони здоров'я. Планування персоналу. Формування кадрового резерву. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://medsprava.com.ua/korisna_informatsija/kadrovi_resursi_okhoroni_zdorovja_planuvannja_personalu_formuvannja_kadrovogo_rezervu/

10 Про підсумки соціально - економічного та культурного розвитку Старосамбірського району у 2014 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stsrd.a.gov.ua/index.php/ekonomika/ekonomichni-pokaznyky/11841-pidsumky-sotsialno-ekonomichnoho-ta-kulturnoho-rozvytku-starosambirskoho-raionu-u-i-kvartali-2015-roku.html>

працівників сіл та малих міст Івано-Франківської області); не комп'ютеризовано навчальний процес у сільських школах (понад 57 % ЗОШ I ст. потребують комп'ютерного забезпечення, заміни морально застарілої комп'ютерної техніки - 53 % ЗОШ I-III ст.); 26,4 % загальноосвітніх шкіл не мали спортивних залів, 47 % - не забезпечені внутрішніми вбиральнями.

Наслідком зниження рівня розвитку інфраструктури дошкільної освіти у більшості західних регіонів стали: зниження рівня охоплення дітей дошкільною освітою у Волинській області (до 59 %), Закарпатській (до 55 %), Чернівецькій (до 56 %), Івано-Франківській (до 39 %) та Львівській (до 49 %) областях. Станом на 1 січня 2015 р. рівень охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком від 1 до 6 років в окремих районах Волинської області склав 59 %, Львівської області - 40,1 %; низький рівень охоплення різними формами позашкільної освіти, що складає в окремих районах західних регіонів 60 % від загальної кількості школярів; погіршення соціального статусу працівників дошкільної освіти, яке супроводжувалося низькою заробітною платою вихователів (заробітна плата вихователя складає 50 % заробітної плати вчителя закладу середньої освіти) та високим педагогічним навантаженням (до 30 год. на тиждень, тоді як у вчителя – 18 годин);

- наявність системних недоліків реформування житлового будівництва та реорганізації житлової інфраструктури, що виникають через порушення порядку прийняття в експлуатацію будинків, обмеженість фінансової підтримки будівництва житла на селі з державного та місцевого бюджетів.

Високі темпи приросту у 2014 р. житлового фонду населення (в середньому на 1,5 - 2 %) у Волинській, Закарпатській, Львівській, Чернівецькій та Рівненській областях, супроводжувалися зменшенням житлової площі, обладнаної водопостачанням і водовідведенням (питома вага загальної площі, обладнаної водою, каналізацією, опаленням, газом та гарячим водопостачанням, склала 50-55 %, а темпи її зростання становили лише 0,8 -1 % на рік у Волинській області, 10,6 -12 % у Закарпатській області, 5,1 -6 % в Івано-Франківській області, 2,2 - 4 % у Закарпатській області), зменшенням в період 2005-2015 рр. кількості сімей, які перебували на квартирному обліку – на 45-55 % та кількості сімей, які одержали житло - у 11,5 раза у Закарпатській та у 3,5 раза – у Львівській областях. 80 % території сільської місцевості та сільських господарств більшості західних регіонів досі не мають інженерних об'єктів обслуговування, інфраструктури водопостачання та водовідведення.

Зважаючи на окреслені тенденції, проблеми та перешкоди соціального розвитку регіонів України, що одночасно не сприяють забезпеченню їх збалансованого розвитку, доцільно переформатувати діяльність департаментів соціального захисту населення, що не відповідає сучасним викликам часу, на структурні підрозділи відповідальні за координацію діяльності у сфері забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіону, зокрема за інтеграцію його напрямів (наприклад, відомство чи агенція збалансованого розвитку з повноваженнями щодо координації економічної, соціальної та екологічної політики). В межах цього органу необхідно створити підрозділи управління реформами, здатні забезпечити розробку стратегії реформ у соціальній політиці та реалізувати напрями соціальної консолідації населення регіонів. **Пріоритетними напрямами та засобами активізації впливу соціальної політики на зростання регіональної економіки мають стати:**

1. Реалізація просторової стратегії розвитку регіональних ринків праці у коротко- та довгостроковій перспективі:

- з метою забезпечення збалансованого розвитку регіону підрозділам управління реформами необхідно розробити систему програмних і прогнозних документів розвитку територіальних ринків праці. При цьому необхідно розглянути можливості запровадження на регіональному рівні комплексного просторового планування потреби в робочій силі, формування багатосторонніх регіональних угод працевлаштування, створення національної системи індикаторів розвитку ринку праці та складання комплексних коротко-, середньо- та довгострокових прогнозів, індикативних планів формування рівноважної кон'юнктури регіональних ринків праці, включаючи механізм корекції планів;

- в рамках створення Національного агентства зайнятості місцевим органам виконавчої влади потрібно забезпечити модернізацію сервісу обслуговування шукачів роботи та

роботодавців, шляхом створення інформаційно-консультаційних центрів для роботи з підлітками, молоддю, жінками, що виховують дітей, внутрішньо переміщеними особами. Доцільно запровадити супровід працівників служби зайнятості окремих категорій безробітних після їхнього працевлаштування упродовж 6 місяців та розширити можливості Єдиної інформаційно-аналітичної системи служби зайнятості щодо надання послуг безробітним і роботодавцям;

- з метою реалізації заходів з легалізації “тіньової” зайнятості та підтримки конкурентоспроможності економічно активного населення на ринку праці міським районним центрам зайнятості слід продовжити інформаційно - роз'яснювальну роботу серед роботодавців (шляхом проведення семінарів, круглих столів, індивідуальних зустрічей з роботодавцями та бліц – навчання роботодавців) з питань компенсації витрат в розмірі єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування України на випадок безробіття та поширення прав осіб віком старше 45 років на отримання ваучерів для перепідготовки, спеціалізації, підвищення кваліфікації, забезпечення доступності таких осіб до інформації щодо видачі ваучерів;

- задля активізації створення рентабельних об'єктів агротуристичного бізнесу необхідно продовжувати практику ефективної співпраці Українського фонду підтримки підприємництва та Асоціації «Центр Європейської Співпраці» (м. Дзержонюв, Республіка Польща), що, в свою чергу, має зробити свій внесок у вирішення таких більш глобальних соціально-економічних питань, як: підвищення рівня добробуту мешканців села, зниження рівня безробіття, активізації місцевого самоврядування та підвищення рівня партнерства «бізнес-влада-громада»;

- з метою підвищення стабільності і привабливості сектора формальної зайнятості органам місцевого самоврядування потрібно сприяти фінансовій підтримці малого підприємництва шляхом створення Банку покриття ризиків (страхового банку) для рефінансування, відшкодування відсотків бізнесу за користування валютою. Для реальної дії такого фінансового інструменту необхідно на законодавчому рівні прийняти блок законів про фінансово-банківську діяльність;

- задля реформування сфери молодіжної зайнятості районним центрам зайнятості у співпраці з молодіжними центрами праці та роботодавцями необхідно забезпечити укладення багатосторонньої Угоди про співпрацю з питань організації неформальної зайнятості молоді та реалізації проекту «Організація неформальної зайнятості молоді» за трьома пріоритетними напрямками: організація громадських робіт (за рахунок місцевих бюджетів), відродження студентських трудових загонів та участі у проекті Європейського Союзу (за рахунок отримання гранту на організацію тимчасової зайнятості учнівської та студентської молоді із числа внутрішньо переміщених осіб впродовж 1,5 років). З метою розвитку молодіжного ринку праці сільських територій необхідно розглянути доцільність створення Українського фонду підтримки розвитку сільських територій, який акумулюватиме кошти за рахунок відрахувань господарюючих суб'єктів усіх форм власності в розмірі 1,5 % доходів;

2. Посилення впливу освітньої компоненти на формування високоякісного трудового потенціалу і наукове забезпечення у сфері збалансованого розвитку регіону:

- з метою реалізації ідей збалансованого розвитку необхідно продовжити розповсюдження знань про збалансований розвиток серед населення, педагогів, журналістів та осіб, котрі приймають рішення шляхом: розробки програм наукових досліджень з проблем збалансованого розвитку і реалізації науково-дослідних проектів з найбільш актуальних проблем збалансованого розвитку; учбових планів і програм збалансованого розвитку; підвищення кваліфікації викладачів з питань збалансованого розвитку; введення спецкурсів зі збалансованого розвитку у вищій школі; відкриття учбових закладів з перепідготовки кадрів для всіх рівнів управління; формування науково-освітніх центрів зі збалансованого розвитку;

- з метою створення системи стратегічного планування потреб економіки західних регіонів у висококваліфікованих кадрах за видами економічної діяльності та у професійно-кваліфікаційному розрізі слід забезпечити формування системи навчальних закладів для надання високоякісних освітніх послуг з використанням наявних ресурсів. Для цього необхідно створити освітні округи та модернізувати мережу загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів, у тому числі шкіл-інтернатів; підвищити якість та рівний доступ населення до загальної середньої освіти, зокрема в сільській місцевості шляхом формування на основі системи вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ системи навчання (у тому числі дистанційного) для осіб, які не мають вищої освіти, короткострокових курсів з певної тематики з доступом до них широкого кола громадськості; забезпечити функціонування системи

ступеневої (аграрної, технічної, гуманітарної) освіти через створення науково-освітніх центрів та сучасних центрів професійної освіти із впровадження новітніх технологій для пріоритетних видів діяльності економіки регіону;

- відділам освіти обласних та райдержадміністрацій доцільно систематично проводити ярмарки професій, кар'єри, освітніх програм та послуг для випускників загальноосвітніх шкіл; популяризувати робітничі професії пріоритетних галузей економіки шляхом проведення професіографічних екскурсій, презентацій професій, днів відчинених дверей навчальних закладів, професійних турнірів, виїзних акцій з використанням мобільних засобів служби зайнятості, профорієнтаційних терміналів;

- з метою удосконалення системи збирання та обробки даних щодо стану та перспектив розвитку трудового потенціалу відділам освіти обласних та районних державних адміністрацій необхідно розробити комплексний підхід до прогнозування потреб виробничої та невиробничої сфери у кваліфікованих спеціалістах і робітниках з урахуванням структури економіки регіонів; запровадити на систематичній основі репрезентативне обстеження працездатного населення з проблем зайнятості з метою визначення показників освітньо-професійної відповідності, а також обсягів вертикальної та горизонтальної мобільності працівників; забезпечити розробку методології збирання та визначення даних щодо кваліфікаційного складу працівників та його відповідності отриманій ними освіті (не проведено жодного дослідження); соціально-демографічних та регіональних показників розбалансування потреб економіки та професійної пропозиції наявного трудового потенціалу;

- в цілях забезпечення виконання завдань, визначених обласною комплексною програмою «Вчитель» на 2013-2022 роки органам сільських рад та райдержадміністрацій треба сприяти у підготовці педагогічних фахівців із числа сільської молоді шляхом видачі щонайменше 100 цільових направлень для вступу у ВУЗи на педагогічні спеціальності;

3. Зниження рівня соціально-економічної нерівності і бідності, підвищення рівня та якості трудового життя економічно активного населення західних регіонів:

- з метою підвищення ролі місцевих органів влади у вирішенні проблем бідності доцільно забезпечити децентралізацію програм соціальної підтримки населення на основі цільового закріплення податків за місцевими бюджетами, відокремлення функцій фінансування соціальних програм від їх реалізації, створення окремих механізмів збору коштів, їх призначення і використання та спрямування коштів від приватизації державних підприємств на соціальні програми, в першу чергу на пенсійне забезпечення населення;

- задля ведення соціального діалогу з рівного числа представників сторін соціального діалогу райміськуправліннями праці та соціального захисту населення та профспілковими структурами необхідно створити районні тристоронні соціально-економічні ради (відповідно до Закону України від 23 грудня 2010 р. № 2862-VI «Про соціальний діалог в Україні» та Указу Президента України від 29 грудня 2005 р. №1871 «Про розвиток соціального діалогу в Україні»); систематично проводити консультативно-роз'яснювальну роботу в трудових колективах щодо переваг укладання колективних договорів з наступною їх повідомною реєстрацією в органах виконавчої влади, організовувати навчальні семінар-наради;

- враховуючи досвід Естонії, доцільно внести зміни до закону України «Про соціальний діалог в Україні» про зарахування до категорії учасників соціального діалогу на територіальному рівні представників управління праці та соціального захисту населення райдержадміністрації (розробка та впровадження заходів із зайнятості населення відповідно до Закону України «Про зайнятість населення»), а також відділення національної служби посередництва і примирення в області (забезпечення допомоги професійним спілкам та роботодавцям у розв'язанні розбіжностей між сторонами соціально-трудова відносин відповідно до Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» і територіальної державної інспекції праці (здійснення нагляду за додержанням законодавства про працю). Участь цих представників у процесі здійснення соціального діалогу дозволить забезпечити спільне вивчення питань, що становлять взаємний інтерес та прийняття спільних погоджених рішень у розв'язанні нагальних проблем заборгованості по виплаті заробітної плати, покращити умови, встановлені законодавством, угодами і колективними договорами;

- у рамках прийняття Концепції соціальної політики України до 2023 р. обласним та райдержадміністраціям слід розробити проект Дорожньої карти спільних дій соціальних партнерів з подолання «зон соціальної несправедливості» у сфері праці, що дозволить зменшити диференціацію в рівнях оплати праці та знизить ризики виникнення тіньових схем оплати праці.

4. Підвищення ефективності соціальної політики за рахунок формування інституційної бази збалансованого розвитку у напрямі покращення політики соціального захисту та удосконалення бюджетних механізмів реалізації соціальної підтримки населення:

- з метою економічної стимуляції приватного патронату й спонсорства органам місцевого самоврядування, представникам виконавчої влади в сільській місцевості необхідно збільшити ліміт коштів, які дозволено відраховувати приватним підприємствам на благодійні цілі; слід ввести додаткові стимули для фізичних осіб та включити витрачені на благодійництво кошти до податкового кредиту; долучатися до інформаційно-роз'яснювальних заходів серед заробітчанин та осіб, які займаються особистим селянським господарством, щодо добровільної участі в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування;

- з метою реформування інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності Пенсійного фонду необхідно здійснити заходи з удосконалення Веб-порталу електронних послуг в частині інформування населення щодо змін у пенсійному законодавстві через skype-зв'язок, web-сайт головного управління Пенсійного фонду України в області та засобів масової інформації; забезпечити підготовку до запровадження системи обробки вхідних платежів з використанням електронних документів та електронного цифрового підпису; продовжувати роботу зі створення та впровадження автоматизованої системи Накопичувального фонду загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

- задля реалізації соціальних програм щодо підтримки молоді, сімей, дітей управлінням освіти, сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрацій спільно з службами у справах дітей та виконавчими комітетами селищних та сільських рад потрібно влаштувати до сімейних форм виховання не менше 93% дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; слід сприяти влаштуванню в сім'ї усиновлювачів не менше 10% від загальної кількості дітей, яким у 2015 році буде надано статус дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

- задля вдосконалення системи міжбюджетних трансфертів на фінансування видатків у сфері соціального захисту та соціального забезпечення більшу частину бюджетного фінансування слід спрямовувати на надання соціальних послуг у громадах, а не утримання громіздкої системи бюджетних установ стаціонарного типу, як це відбувається зараз; необхідно запровадити систему штрафів для громадян, які користуються пільгами, що їм не належать; доцільно спростити систему адміністрування пільг та обліку категорій громадян, які мають право на отримання пільг для того, з метою кількості зловживань в органах соціального захисту; органам місцевого самоврядування забезпечити запровадження механізму видачі ваучерів на соціальну допомогу, компенсацій і додаткових виплат особам, які зайняті доглядом за нужденними, що дозволить не лише підвищити якість соціальних послуг, але й сприятиме створенню можливостей додаткового працевлаштування за рахунок соціальної сфери;

- задля прискорення реформування системи фінансування соціальних послуг, які надають неурядові організації необхідно розширити перелік видів та сфер діяльності громадських організацій у Законі України «Про об'єднання громадян»; запровадити практику застосування гарантійних документів, що забезпечують надання однаково якісних, доступних і кваліфікованих послуг з боку державних, громадських, приватних постачальників з дотриманням необхідних норм обслуговування шляхом укладання між центральними або місцевими органами самоврядування та постачальниками послуг «соціального контракту». Удосконалити в Законі України «Про соціальні послуги» визначення терміну «соціальний контракт» в напрямку нормативно-правової регламентації діяльності постачальників;

5. Забезпечення пріоритетів збалансованого розвитку регіону шляхом реалізації цілісно-територіального підходу до реформування соціальної інфраструктури та реорганізації соціального комплексу:

- з метою сприяння розвитку збалансованих сільських поселень треба забезпечити інтенсивний розвиток інфраструктури культурно-освітнього комплексу сільських територій та збереження закладів культури у сільській місцевості. Для цього необхідно використати ресурси бібліотек для створення мережі розширених центрів надання культурних, освітніх та інших послуг (міні-кінотеатр, доступ до Інтернету, безоплатні друковані видання, семінари та навчання тощо), забезпечити поширення в сільській місцевості та малих містах надання бібліотечних послуг з використанням Інтернету;

- в цілях зменшення втрат культурних цінностей населення та реформування культурної політики відділам культури облдержадміністрацій розробити широку Концепцію регіональної

культурної політики та дорожню карту її впровадження, яка повинна враховувати існуючі національні і регіональні потреби, можливості, особливості і виклики розвитку західних регіонів, залучити до її обговорення широкі кола громадськості та врахувати міжнародні ініціативи ЄС;

- з метою реформування об'єктів дошкільної освіти, підвищення ефективності їх функціонування та збільшення рівня охоплення дітей навчанням у дошкільних закладах відділам освіти райдержадміністрацій необхідно забезпечити функціонування шкільних автобусів, для систематичного підвезення дітей дошкільного віку, учнів та педагогічних працівників у сільській місцевості до місця навчання і додому (за необхідності збереження шкіл в селах, ввести дистанційне навчання та організувати «роз'їзних вчителів»); забезпечити відкриття дошкільних груп в існуючих навчально-виховних комплексах та реорганізацію загальноосвітніх навчальних закладів у навчально-виховні комплекси, що дозволить відкрити додаткові місця у дошкільних підрозділах і надавати якісну дошкільну освіту дітям дошкільного віку;

- задля продовження реформування системи охорони здоров'я Центрам первинної медико-санітарної допомоги у взаємодії з центральними районними лікарнями слід забезпечити поетапне створення пунктів швидкої медичної допомоги в селах та проведення підготовчої роботи для створення в районах госпітальних округів та хоспісів для лікування важкохворих;

- з метою задоволення житлово-комунальних та побутових потреб населення, забезпечення доступності житла для жителів сільської місцевості треба посилити спільну відповідальність відділів будівництва та архітектури райдержадміністрацій та комунальних підприємств «Фонд інвестування об'єктів соціальної сфери та промисловості» за реалізацію Обласної цільової програми підтримки індивідуального житлового будівництва «Власний дім» на 2012 – 2015 рр. З цією метою необхідно створити Координаційну раду, яка забезпечить розподіл коштів загального фонду державного бюджету, передбачених за програмою «Державне пільгове кредитування індивідуальних сільських забудовників» між районами: 60 % обсягу - пропорційно до фактичних обсягів видатків місцевих бюджетів та інших джерел для надання пільгових кредитів індивідуальним сільським забудовникам; 30 % обсягу - пропорційно до чисельності сільського населення району; 10 % обсягу - з урахуванням ефективності використання бюджетних коштів за відповідними критеріями (обсяги повернутих кредитів, введеного в експлуатацію житла, вартість одиниці житла);

- з метою подальшої популяризації Програми здешевлення вартості іпотечних кредитів та здійснення координації взаємодії банків, забудовників, отримувачів коштів і вжиття заходів щодо збільшення переліку об'єктів будівництва, в яких може придбаватися житло слід проводити активну роз'яснювальну роботу серед громадян щодо їх участі у Програмі на умовах, визначених Постановою Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2012 р. №343 (зі змінами).

Виконавець:

Ляш О.І., д.е.н., проф.

Регіональний філіал НІСД у м. Львові